

Peđa Boljevič proti Srbsku, rozsudek ze dne 16. 6. 2020

Stěžovatel: Peđa Boljevič

Žalovaný stát: Srbsko

Číslo stížnosti: 47443/14

Datum: 16.06.2020

Článek Úmluvy: čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: otcovství, respektování rodinného života, respektování soukromého života, rodičovská odpovědnost

Český právní řád: čl. 32 a 36 Listiny základních práv a svobod
§ 775-794 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRAVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 2/2021

Peđa Boljevič proti Srbsku, rozsudek ze dne 16. 6. 2020

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí – týkající se žádosti stěžovatele o určení otcovství jeho údajného otce na základě metod testování DNA, které byly k dispozici až mnoho let poté, co o této záležitosti již rozhodly vnitrostátní soudy – je dalším příspěvkem Soudu v oblasti střetu práva znát své rodiče na straně jedné a stability právních vztahů na straně druhé. Stěžovatel byl před vnitrostátními soudy neúspěšný jen z procesních důvodů, kdy jím o požadované obnově řízení o určení otcovství vnitrostátní soudy nevyhověly s odkazem na překážku věci rozsouzené res iudicata. Soud sice shledal postup vnitrostátních soudů za souladný s principem legality i legitimacy, nepovažoval jej za nezbytný v demokratické společnosti. Připomněl, že stěžovatel neměl efektivní prostředek nápravy, který by zvrátil rozhodnutí ze 70. let minulého století a který by na základě současného vědeckého poznání (testy DNA) umožnil zjistit původ stěžovatele. Statusové poměry mezi rodiči a dětmi ve skutkově podobné věci řešil i český Ústavní soud, kdy v nálezu ze dne ze dne 8. 1. 2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17 (Překážka věci rozhodnuté a znovuotevření řízení o určení otcovství po více než 50 letech), mimo jiné uvedl, že je „notorietou, že v případě konfliktu mezi právní jistotou a materiální spravedlností je zde nutno jednoznačně upřednostnit druhou právní hodnotu a zásadu res iudicata prolomit s ohledem na vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva a také s přihlédnutím k rozvoji vědeckého poznání, umožňujícího zkoumání, nemožné před desetiletími. S odkazem na podstatu výše citovaných případů Evropského soudu pro lidská práva Jäggi proti Švýcarsku, Paulík proti Slovensku a Novotný

proti České republice (právo znát své rodiče jako důležitá součást osobní identity, prolomení zásady res iudicata, určení otcovství na základě nových biologických důkazů) je nutno provést nový, spravedlivý proces, v němž bude věc znovu řádně posouzena, včetně hodnotových aspektů vyplývajících z konceptu materiálního právního státu“ (bod 20 odůvodnění). Po vydání rozhodnutí ESLP ve věci Novotný proti České republice byla práva domnělých otců na popření otcovství posílena zákonem č. 296 ze dne 16. 8. 2017, kterým byl mj. novelizován zákon o zvláštních řízeních soudních tak, že do něj bylo vloženo nové ustanovení § 425a, umožňující použít žalobu na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství i po třech letech od právní moci napadeného rozhodnutí, jestliže otcovství bylo určeno soudem přede dnem 31. 12. 1995 a jsou tu nové důkazy, související s novými vědeckými metodami. Obě zmíněná rozhodnutí, jak ESLP, tak Ústavního soudu, jsou zásadní pro uvážení soudu při posuzování popření a určení otcovství, ke kterému má dojít se značným časovým odstupem a kde je nemožnost odlišného posouzení, než jaké dříve pravomocně učinily národní soudy, namítána s ohledem na zásadu res iudicata. Na uvedeném nic nemění ani to, že na rozdíl od srbské právní úpravy v předkládané věci česká právní úprava nepřiznává aktivní věcnou legitimaci k zahájení řízení o popření a určení rodičovství samotnému dítěti.

SKUTKOVÝ STAV

Dne 23. 11. 1971 Okresní soud v Zrenjaninu (Okružni sud u Zrenjaninu) rozhodl, že pan A nebyl biologickým otcem stěžovatele. Soud dále uložil městskému registrátorovi v Titogradu (matičar SO Titograd), aby odpovídajícím způsobem upravil úřední registr narození. V té době byl Titograd (nyní nazývaný Podgorica) hlavním městem Černé Hory, které bylo, stejně jako Srbsko, nedílnou součástí Socialistické federativní republiky Jugoslávie. (V původním rozsudku ze dne 23. 11. 1971 okresní soud mimo jiné uvedl, že po narození stěžovatele byl pan A zaznamenán jako jeho otec. V rodných listech žadatele (izvodi iz matičnog registračni rejstrik) vydaných černohorskými orgány dne 2. 9. 2014 a 14. 6. 2019) bylo v obou případech stále uvedeno, že A je otcem stěžovatele.

Řízení bylo zahájeno panem A proti stěžovateli a jeho matce a týkalo se pouze otázky (popření) otcovství. Stěžovatel, který byl nezletilý, byl zastoupen opatrovníkem, právníkem ze Zrenjaninu, který byl jmenován místním střediskem sociální péče (orgán starateljstva) za účelem ochrany jeho zájmů. Okresní soud v odůvodnění uvedl, že se pan A a matka stěžovatele setkali mezi 10. a 13. 7. 1969. Dále uvedl, že se vzali dne 11. 8. 1969 a že stěžovatel se narodil 25. 12. 1969, přibližně o čtyři měsíce později. Jelikož dostupná lékařská dokumentace nenaznačovala, že by byl porod předčasný, podle okresního soudu z toho vyplývá, že pan A nemohl být biologickým otcem stěžovatele. Soud k tomuto závěru dospěl v zásadě na základě výpovědi svědků o tom, kdy se matka stěžovatele a pan A setkali. Matka stěžovatelky během celého řízení tvrdila, že měla sexuální vztahy s panem A od jara 1969, tedy dříve než se vzali. Soud rovněž vyslechl řadu dalších svědků, ale jejich výroky byly považovány za irelevantní. A konečně, ačkoliv byly provedeny krevní testy, byly nakonec považovány za neprůkazné, pokud jde o zjištění, zda byl pan A biologickým otcem stěžovatele.

Po odvolání stěžovatele a jeho matky dne 31. 8. 1972 Nejvyšší soud ve Vojvodině (Vrhovni sud Vojvodine) potvrdil rozsudek okresního soudu, načež se rozhodnutí soudu prvního stupně stalo pravomocným. Nejvyšší soud mimo jiné poznamenal, že nebylo nutné vyslechnout jednu svědkyni, i když byla zjevně pozvána na svatbu pana A a matky stěžovatele, která byla původně plánována na 1. 5. 1969. Podle názoru Nejvyššího soudu by bylo svědectví irelevantní, protože její prohlášení by nemělo žádný vliv na to, kdy mohlo dojít k sexuálním vztahům mezi panem A a matkou stěžovatele. Stěžovatel byl v průběhu odvolacího řízení opět zastoupen stejným ustanoveným opatrovníkem.

Stěžovatel tvrdí, že o výše uvedených rozsudcích se dozvěděl až v průběhu řízení o dědictví zahájeného po smrti pana A (podle spisu v letech 2011 nebo 2012). Do té doby považoval stěžovatel za nesporné, že pan A byl jeho biologickým otcem. Ten podle žalobce nikdy neudělal nic, co by přesvědčení stěžovatele o jeho otcovství mohlo zpochybnit.

Dne 4. 1. 2012 stěžovatel a jeho matka požádali o obnovení řízení (podneli predlog za ponavljanje postupka) pravomocně ukončeného rozsudkem Nejvyššího soudu Vojvodiny ze dne 31. 8. 1972. Jelikož domnělý otec stěžovatele zemřel, byl návrh podán proti jeho dědicům. Stěžovatel a jeho matka informovali soud o tom, kdy a jak se stěžovatel dozvěděl o existenci tohoto rozsudku a rozsudku Okresního soudu v Zrenjaninu ze dne 23. 11. 1971, a bez ohledu na tyto rozsudky poznamenali, že pan A byl vždy uznáván jako otec stěžovatele v úředním registru narození (matična knjiga rođenih). Ani pan A, ani matka stěžovatele nikdy stěžovatele neinformovali o rozsudcích. Nakonec stěžovatel a jeho matka poznamenali, že testování DNA nebylo možné v 70. letech, ale že takový test lze nyní provést na základě soudního příkazu. Všechny výše uvedené skutečnosti podle nich odůvodňovaly znovuotevření dotčeného občanskoprávního řízení, aby se potvrdilo, že pan A byl biologickým otcem stěžovatele.

Dne 9. 1. 2012 Vrchní soud ve Zrenjaninu (Viši sud u Zrenjaninu) z procesních důvodů zamítl návrh stěžovatele na obnovu řízení, neboť návrh nebyl podán v zachované procesní lhůtě podle občanského soudního řádu. Mimo jiné uvedl, že: i) napadené rozsudky byly přijaty v letech 1971 a 1972, tedy před mnoha lety; ii) nezletilý stěžovatel měl v každém případě pověřeného opatrovníka, který ho zastupoval v řízení před okresním soudem v Zrenjaninu; iii) opatrovník rovněž následně podal odvolání k Nejvyššímu soudu ve Vojvodině; iv) neexistují důkazy o tom, že by příslušné soudy jednaly protiprávně nebo jinak omezily účast stěžovatele prostřednictvím jeho opatrovníka v průběhu řízení; a v) tvrzení, že matka stěžovatele ho v rozhodné době neinformovala o dotčených rozsudcích, samo o sobě není důvodem k obnově řízení.

Dne 18. 1. 2012 podal stěžovatel a jeho matka proti tomuto rozhodnutí odvolání, kde mimo jiné zopakovali argumenty uvedené v jejich žádosti ze dne 4. 1. 2012 s tím, že matka stěžovatele se nikdy nesnažila zatajovat pravdu stěžovateli v jeho neprospěch, ale nechtěla „zatěžovat jej dotýčnou soudní nespravedlností“, když jako laická osoba plně nechápala právní důsledky takového rozhodnutí. Původní řízení trpělo závažnými vadami, skutečnosti nebyly řádně zjištěny, tehdejší forenzní věda (zahrnující krevní test) byla neprůkazná, svědci, kteří byli vyslechnuti, vypovídali nepravdivě a matka stěžovatele nedostala příležitost klást jim otázky. Nakonec stěžovatel a jeho matka poznamenali, že pan A se nikdy nepokusil změnit informace obsažené v úředním registru narození, ve kterém byl stále uznáván jako otec stěžovatele, a že sám opatrovník ustanovený stěžovatelem následně rovněž informoval stěžovatele o jeho právech týkajících se určení otcovství pana A.

Dne 31. 1. 2012 Odvolací soud v Novi Sad (Apelacioni sud u Novom Sadu) potvrdil rozhodnutí Vrchního soudu Zrenjanin ze dne 9. 1. 2012, jakož i jeho odůvodnění. Odvolací soud zejména uvedl, že tvrzení stěžovatele, že byl o napadených rozsudcích informován teprve nedávno, je irelevantní, protože v původním řízení byl zastoupen ustanoveným opatrovníkem na dvou úrovních soudní sestavy.

Dne 21. 3. 2012 podal stěžovatel stížnost k Ústavnímu soudu, v níž v podstatě zopakoval své dřívější argumenty a tvrdil, že mu bylo odepřeno právo zjistit skutečnou identitu svého biologického otce pomocí testu DNA, což je v rozporu s Evropskou úmluvou o lidských právech a jejími protokoly. Stěžovatel rovněž tvrdil, že došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces a porušení jeho práv na právní prostředek nápravy a rovnou ochranu před soudy, jak je zakotveno v ústavě.

Dne 23. 1. 2014 Ústavní soud stížnost zamítl. Předně jako neslučitelnou racione materiae s ustanoveními ústavy, protože napadená rozhodnutí obecných soudů se týkala pouze jejich odmítnutí znovu zahájit řízení, které již bylo ukončeno prostřednictvím pravomocného rozsudku soudu. Zadruhé Ústavní soud konstatoval, že žádost stěžovatele o obnovení dotčeného řízení byla posuzována na dvou úrovních soudní sestavy a že Ústava nezaručuje příznivý výsledek v každém jednotlivém případě. Zatřetí, pokud jde o stížnost stěžovatele týkající se stejné ochrany jeho práv u soudu a práva dítěte znát totožnost jeho otce, Ústavní soud rozhodl, že tato práva, na ústavní úrovni,

nemohla být jakýmkoli způsobem dotčena napadenými soudními rozhodnutími, a to jak z hlediska jejich obsahu, tak jejich právní povahy.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

1. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY
2. Stěžovatel namítal, že měl mít možnost zjistit totožnost svého biologického otce pomocí testu DNA, a přitom se odvolal na Úmluvu a řadu jejích protokolů.
3. Soudní dvůr, na základě závěrů, které učinil v předcházejících rozhodnutích (viz mimo jiné Radomilja a další v. Chorvatsko [GC], č. 37685/10 a 22768/12, rozsudek ze dne 20. 3. 2018, § 114 a 126), má za to, že výše uvedená stížnost musí být přezkoumána podle čl. 8 Úmluvy, jehož ustanovení v rozsahu, v němž je relevantní, zní takto:

- „1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“
 3. Přípustnost

Vyjádření vlády a stěžovatele

28. Soudní dvůr při mnoha příležitostech rozhodl, že řízení týkající se otcovství spadá do oblasti působnosti čl. 8 (viz například Mikulić v. Chorvatsko, č. 53176/99, § 51, EÚLP 2002-I; Jäggi v. Švýcarsko, č. 58757/00, § 25, EÚLP 2006-X; a Backlund v. Finsko, č. 36498/05, rozsudek ze dne 6. 7. 2010, § 37). V projednávaném případě není Soud žádán, aby určil, zda se řízení o navázání rodičovských vztahů mezi stěžovatelem a jeho biologickým otcem týká „rodinného života“ ve smyslu čl. 8, jelikož v každém případě spadá právo znát své předky pod rozsah pojmu „soukromý život“, který zahrnuje důležité aspekty jeho osobní identity, jako je identita jeho rodičů (viz Odievre v. Francie [GC], č. 42326/98, § 29, EÚLP 2003-III; a Backlund, uvedený výše, § 37). Skutečnosti případu tedy spadají do oblasti působnosti čl. 8 Úmluvy a Soudní dvůr je příslušný *ratione materiae* k jejich posouzení.
29. Vláda tvrdila, že stěžovatel nevyužil stávající a účinný vnitrostátní prostředek nápravy. Zejména měl podat novou žádost o určení otcovství na základě čl. 55 zákona o rodině (podle něhož dítě může v případě potřeby kdykoli zahájit řízení o určení otcovství, a to bez použití jakýchkoli lhůt. Článek 255 téhož zákona stanoví, že pokud dítě podá žádost o určení otcovství po smrti údajného otce, budou v řízení žalovanými jeho dědici, nebo pokud takové osoby neexistují, bude žalovanou samotná Srbská republika) a poté v rámci tohoto řízení navrhnout provedení testu DNA za účelem zjištění totožnosti jeho biologického otce. Takové řízení by ani nemohlo být zastaveno pro překážku věci rozsouzené *res iudicata*, vzhledem k naléhavému zájmu žalobkyně a nutnosti konečného vyřešení otázky otcovství.
30. Vláda dále tvrdila, že stěžovatel každopádně řádně nevyužil řízení před Ústavním soudem, jelikož jeho stížnosti byly „velmi obecné povahy“ a nebyly přiměřeně odůvodněné. Vláda proto plně podpořila rozhodnutí Ústavního soudu i jeho odůvodnění. Rovněž tvrdila, že Ústavní soud nemohl překročit rozsah stížností stěžovatele, které byly v zásadě procesní povahy a které se týkaly, stejně jako odmítnutí obecných soudů, jeho žádosti o obnovu řízení, uzavřeného v sedmdesátých letech minulého století.
31. Stěžovatel tvrdil, že vyhověl požadavku vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků, a zejména, že řádně uplatnil své stížnosti před Ústavním soudem, ale nedomohl se nápravy. Pokud jde o občanskoprávní žalobu podle čl. 55 zákona o rodině, na kterou se vláda odvolává, uvedl, že by takové žalobě bylo zabráněno, protože v totožné věci již byl vynesena pravomocný

rozsudek soudu v sedmdesátých letech minulého století.

Hodnocení přijatelnosti Soudem

1. i) Obecné zásady
2. Soud opakuje, že státy nemají povinnost odpovídat za své činy před mezinárodním orgánem dříve, než budou mít příležitost napravit věci prostřednictvím svého vlastního právního systému (viz mezi mnoha orgány Akdivar a další v. Turecko, rozsudek ze dne 16. 9. 1996, § 65, Zprávy o rozsudcích a rozhodnutích 1996-IV; a Vučković a další v. Srbsko [předběžná námítka] [GC], č. 17153/11 a 29 dalších, rozsudek ze dne 25. 3. 2014, § 70). Pokud existují ústavní mechanismy určené k ochraně základních lidských práv a svobod, jako je tomu v Srbsku, je na poškozeném jednotlivci, aby otestoval rozsah této ochrany (viz mimo jiné Vinčić a další v. Srbsko, č. 44698/06 a 30 dalších, rozsudek ze dne 1. 12. 2009, § 51).
3. Povinnost vyčerpat vnitrostátní prostředky nápravy proto vyžaduje, aby žadatel běžně používal prostředky nápravy, které jsou k dispozici a dostatečné, pokud jde o jeho stížnosti podle Úmluvy. Existence dotčených opravných prostředků musí být dostatečně jistá nejen teoreticky, ale i v praxi, v opačném případě jim bude chybět potřebná dostupnost a účinnost (viz výše uvedený rozsudek Akdivar a další, bod 66; a Vučković a další, uvedený výše, § 71).
4. Článek 35 odst. 1 rovněž vyžaduje, aby stížnosti, které mají být podány následně ve Štrasburku, byly podány alespoň příslušnému vnitrostátnímu orgánu (viz například rozsudek Castells v. Španělsko, rozsudek ze dne 23. 4. 1992, bod 32, Série A č. 236; Gäfgen v. Německo [GC], č. 22978/05, § 144 a 146, ECHR 2010; a Fressoz a Roire v. Francie [GC], č. 29183/95, § 37, ECHR 1999-I) v souladu s formálními požadavky a lhůtami stanovenými vnitrostátním právem a dále s tím, že by měly být použity jakékoli procesní prostředky, které by mohly zabránit porušení Úmluvy (viz výše uvedený rozsudek Vučković a další, § 72).
5. Aby byla náprava účinná, musí být schopna přímo napravit napadený stav věcí a musí nabízet přiměřené vyhlídky na úspěch (viz Balogh v. Maďarsko, č. 47940/99, rozsudek ze dne 20. 7. 2004, § 30; a Sejdovic v. Itálie [GC], č. 56581/00, § 46, EÚLP 2006-II). Existence pouhých pochybností o vyhlídkách na úspěch konkrétního prostředku nápravy, který není zjevně zbytečný, není platným důvodem pro nevyčerpání této možnosti nápravy (viz výše uvedený rozsudek Akdivar a další, bod 71; Scoppola v. Itálie (č. 2) [GC], č. 10249/03, rozsudek ze dne 17. 9. 2009, § 70; a Vučković a další, uvedený výše, § 74).
6. Soud však také často zdůrazňoval potřebu použít pravidlo vyčerpání s určitou mírou pružnosti a bez nadměrného formalismu (viz Ringeisen v. Rakousko, rozsudek ze dne 16. 7. 1971, § 89, řada A č. 13; Akdivar a další, uvedený výše, § 69; a Vučković a další, uvedený výše, § 76). Pokud je například k dispozici více než jeden potenciálně účinný prostředek nápravy, je od žadatele požadováno, aby použil pouze jeden prostředek nápravy podle svého vlastního výběru (viz mimo jiné mnoho orgánů, Micallef v. Malta [GC], č. 17056/06, § 58, ECHR 2009; Nada v. Švýcarsko [GC], č. 10593/08, § 142, ECHR 2012; Göthlin v. Švédsko, č. 8307/11, rozsudek ze dne 16. 10. 2014, § 45; a O'Keeffe v. Irsko [GC], č. 35810/09, § 109-11, EÚLP 2014 [výňatky]).
7. Pokud jde o důkazní břemeno, je na vládě, aby tvrdila nevyčerpání opravného prostředku, za účelem ujistění Soudu, že opravný prostředek byl účinný a teoreticky i prakticky dostupný v rozhodné době. Jakmile je toto břemeno splněno, je na žalobci, aby prokázal, že opravný prostředek byl ve skutečnosti uplatněn, nebo byl z nějakého důvodu nepřiměřený a neúčinný za konkrétních okolností případu, nebo že existovaly zvláštní okolnosti, pro které jej nemusel uplatnit (viz výše uvedený rozsudek Akdivar a další, § 68; Demopoulos a další v. Turecko (dec.) [GC], č. 46113/99 a 7 dalších, § 69, EÚLP 2010; McFarlane v. Irsko [GC], č. 31333/06, rozsudek ze dne 10. 9. 2010, § 107; a Vučković a další, uvedený výše, § 77).
8. ii) Použití těchto zásad v projednávaném případě
9. Pokud jde o projednávanou věc, Soud poznamenává, že i když je zákon o rodině v platnosti od roku 2005, vláda Soudu neposkytla žádnou vnitrostátní judikaturu v tom smyslu, že nově

uplatněná žaloba na určení otcovství podle čl. 55 § 1, čl. 251 odst. 1 a čl. 255 zákona o rodině mohly ve skutečnosti umožnit nápravu požadovanou stěžovatelem. Rozsudek Jevremević, na který se vláda odvolává, a kde Soud shledal, že jedinou cestou, kterou mohla jedna ze stěžovatelek zjistit, zda žalovaný byl jejím biologickým otcem, byla občanskoprávní žaloba, rovněž není relevantní v projednávané věci, jelikož se jednalo o řádné řízení o určení otcovství, kde v této věci dosud nebylo vydáno konečné rozhodnutí soudu. Dále na základě čl. 279 odst. 1 občanského soudního řádu, který byl v platnosti v době, kdy si stěžovatel mohl podat novou žalobu na určení otcovství, bylo možné předpokládat, že civilní soud by žalobu odmítl jako nepřipustnou, pokud by dospěl k závěru, že věc, která mu byla předložena, již byla rozhodnuta konečným rozhodnutím soudu. Za těchto okolností nemůže Soud než dojít k závěru, že stěžovatel nebyl povinen využít opravnou cestu uvedenou vládou, kterou lze v nejlepším případě označit pouze za teoretickou (viz judikatura uvedená v bodě 33 výše). Soud by však do budoucna mohl přehodnotit svůj postoj k této otázce, pokud by se ukázalo, že vnitrostátní soudy mezitím začaly účinně odškodňovat osoby v podobné situaci jako stěžovatel.

10. Nakonec je třeba poznamenat, že ve své stížnosti podané k Ústavnímu soudu stěžovatel mimo jiné namítal, že mu bylo v rozporu s Úmluvou odepráno právo zjistit skutečnou totožnost jeho biologického otce pomocí testu DNA. S ohledem na tuto skutečnost a vzhledem k čl. 18 Ústavy, který mimo jiné stanoví „přímé uplatnění“ lidských práv zajištěných „ratifikovanými mezinárodními smlouvami“ (viz bod 15 výše), je Soud toho názoru, že žalobce ve skutečnosti na vnitrostátní úrovni vznesl podstatu stížnosti, kterou následně podal (viz judikatura uvedená v bodě 34 výše).
11. S ohledem na výše uvedené je třeba dvoubodovou námitku vlády týkající se (ne)vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy zamítnout v plném rozsahu.

Jiné důvody nepřijatelnosti

41. Soud konstatuje, že stížnost stěžovatele rovněž není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 Úmluvy. Dále poznamenává, že jelikož není nepřijatelná ani z jiných důvodů, musí být prohlášena za přijatelnou.

Vlastní posouzení Soudu

1. a) Zda případ zahrnuje pozitivní závazek nebo zásah
2. Soud opakuje, že základním cílem čl. 8 je ochrana jednotlivce před svévolným jednáním orgánů veřejné moci. Kromě toho mohou existovat pozitivní závazky spojené se zajištěním účinného „respektu“ k soukromému nebo rodinnému životu. Tyto závazky mohou zahrnovat přijetí opatření určených k zajištění respektování soukromého života i v oblasti vztahů jednotlivců mezi sebou (viz Kroon a další v. Nizozemsko, rozsudek ze dne 27. 10. 1994, § 31, řada A č. 297-C; Mikulić, uvedený výše, § 57; Jäggi, uvedený výše, § 33; a Backlund, uvedený výše, § 39). Hranice mezi pozitivními a negativními závazky státu podle tohoto ustanovení však neumožňují přesnou definici. Platné zásady jsou nicméně podobné. V obou kontextech je třeba zohlednit spravedlivou rovnováhu mezi konkurenčními zájmy jednotlivce a společnosti jako celku a stát má v obou kontextech určitou míru volnosti (viz Keegan v. Irsko, rozsudek ze dne 26. 5. 1994, § 49, řada A č. 290; a Backlund, citovaný výše, § 39).
3. Soud opakuje, že jeho úkolem není nahrazovat příslušné vnitrostátní orgány při regulaci sporů o otcovství na vnitrostátní úrovni, nýbrž přezkoumávat podle Úmluvy rozhodnutí, která tyto orgány přijaly při výkonu své pravomoci (viz mimo jiné rozsudky Róžaňski v. Polsko, č. 55339/00, rozsudek ze dne 18. 5. 2006, § 62; a Mikulić, citovaný výše, § 59). Soud proto bude zkoumat, zda žalovaný stát při řešení pokusu stěžovatele zjistit totožnost jeho biologického otce pomocí testování DNA splnil své pozitivní závazky podle čl. 8 Úmluvy (viz obdobně, Backlund, citovaný výše, § 40).
4. b) Zda bylo odmítnutí znovu zahájit dřívější občanskoprávní řízení v souladu se zákonem a zda

sledovalo legitimní cíl

5. Soud bere na vědomí, že čl. 422 občanského soudního řádu mimo jiné stanovil, že věc uzavřená konečným rozhodnutím soudu může být znovu zahájena, pokud se účastník dotčeného řízení následně dozvěděl o nových skutečnostech nebo důkazech, které by mohly vést k příznivějšímu výsledku řízení, kdyby byly známy dříve (viz bod 20 výše, bod viii). V souladu s čl. 424 téhož zákona však lze žádost v tomto smyslu podat pouze ve lhůtě pěti let od právní moci napadeného rozhodnutí (viz bod 21 výše). Za těchto okolností má Soud za to, že i když tento konkrétní důvod pro znovuotevření mohl žalobci nabídnout nápravu, bylo zcela jasné, že pětiletá lhůta to znemožnila po roce 1977, kdy bylo stěžovateli osm let a podle jeho verze skutečností, přijaté vládou (viz bod 43 výše), stále nevěděl o rozsudcích vylučujících, že pan A byl jeho biologickým otcem (viz bod 7 výše).
6. Článek 422 občanského soudního řádu rovněž stanovil možnost znovu zahájit řízení, pokud byla účastníkovi tohoto řízení protiprávně odepřena možnost účastnit se ho (viz bod 20 výše, bod i). Článek 424 občanského soudního řádu navíc stanovil, že žádost v tomto smyslu lze podat ve lhůtě třiceti dnů ode dne, kdy bylo účastníkovi, který žádá o obnovu řízení, doručeno dotčené konečné rozhodnutí. V této souvislosti však Soud podotýká, že ve svém rozhodnutí ze dne 9. 1. 2012 rozhodl Vrchní soud ve Zrenjaninu, že účast stěžovatele na dotčeném řízení byla zajištěna ustanovením opatrovníka, protože byl nezletilým a že neexistoval ani žádný jiný důkaz, že soudy v 70. letech jednaly v průběhu tohoto řízení protiprávně. Dne 31. 1. 2012 Odvolací soud v Novi Sad toto odůvodnění převzal a dodal, že tvrzení žalobce, že byl o napadených rozsudcích informován teprve nedávno, je irrelevantní, protože v původním řízení byla jeho práva řádně zajištěna ustanovením opatrovníka. Za těchto podmínek nemůže Soud než dojít k závěru, že v odůvodnění Vrchního soudu v Zrenjaninu nebo Odvolacího soudu v Novém Sadě neexistují důkazy o svévoli.
7. Soud dále poznamenává, že pokud jde o obnovu řízení, která již byla ukončena pravomocným rozsudkem soudu, v kontextu otcovství nebo i jinak, z povahy věci existují závažné potenciální důsledky, pokud jde o právní jistotu. Soud již rozhodl, že zejména lhůty v řízeních týkajících se otcovství mají legitimní cíl a jejich cílem je chránit zájmy domnělých otců před zastaralými nároky, a zabránit tak případné nespravedlnosti, pokud by soudy musely činit skutková zjištění, která se vrátila o mnoho let zpět (viz Backlund, citovaný výše, § 43). Kromě toho je samozřejmě možné, že vnitrostátní soudy mohou oprávněně odmítnout znovu zahájit řízení z jiných důvodů, které nesouvisejí s časovými lhůtami, pokud jsou tyto důvody řádně považovány za neopodstatněné.
8. S ohledem na výše uvedené Soud konstatuje, že odmítnutí srbských soudních orgánů znovu zahájit občanskoprávní řízení ukončené v 70. letech bylo v souladu se zákonem a sledovalo legitimní cíle zajištění právní jistoty a ochrany práv ostatních. Soud proto musí ověřit, zda bylo odmítnutí přiměřené ve smyslu čl. 8 Úmluvy.

(c) Zda byla nalezena spravedlivá rovnováha

1. i) Obecné zásady
2. Při rozhodování o tom, zda došlo k nedodržení čl. 8 Úmluvy, musí Soud ověřit, zda ve skutkových okolnostech případu došlo mezi státem ke spravedlivé rovnováze mezi dotčenými právy a zájmy. Kromě zvážení zájmů jednotlivce ve vztahu k obecnému zájmu společnosti jako celku je rovněž třeba provést vyvážení konkurujících si soukromých zájmů. V této souvislosti je třeba poznamenat, že výraz „každý“ v čl. 8 Úmluvy se vztahuje jak na dítě, tak na domnělého otce. Na jedné straně mají lidé právo znát svůj původ, přičemž toto právo je odvozeno od širokého výkladu rozsahu pojmu soukromý život (viz výše uvedený rozsudek Odievre, § 42). Osoby, které se snaží zjistit totožnost svých předků, mají skutečně zásadní zájem chráněný Úmluvou na získání informací nezbytných k odhalení pravdy o důležitém aspektu jejich osobní identity a odstranění jakékoli nejistoty v tomto ohledu (viz Mikulić, cit. výše, § 64-65; a Jäggi,

citovaný výše, § 38). Na druhé straně nelze ani popřít zájem domnělého otce na ochraně před tvrzeními týkajícími se skutečností, které se vracejí mnoho let zpátky. Kromě tohoto střetu zájmů mohou hrát roli i jiné zájmy, jako jsou zájmy třetích osob, zejména rodiny předpokládaného otce, a obecný zájem na právní jistotě (viz výše uvedený rozsudek Backlund, bod 46). A konečně, pokud jde o vlastní právo zesnulého na respektování jeho soukromého života, Soud opakuje, že soukromý život zesulé osoby, od které má být odebrán vzorek DNA, nemůže být nepříznivě ovlivněn žádostí v tomto smyslu podanou po jeho smrti (viz například výše citovaný rozsudek Jäggi, § 42).

3. Při provádění „testu vyváženosti zájmů“ při zkoumání případů týkajících se například omezení institutu nároků na otcovství vzal Soud v úvahu řadu faktorů. Příslušný je například konkrétní okamžik, kdy si žadatel uvědomí biologickou realitu. Soud proto bude zkoumat, zda jsou okolnosti, které dokládají určitý nárok na otcovství, splněny před nebo po uplynutí příslušné lhůty [viz například Mizzi v. Malta, č. 26111/02, § 109-11, EÚLP 2006-I (výňatky); a Shofman v. Rusko, č. 74826/01, rozsudek ze dne 24. 11. 2005, § 40 a 43], týkající se vzdání se nároků na otcovství). Soud dále posoudí, zda v případě promlčení dotčeného řízení existuje či neexistuje alternativní opravný prostředek. To by zahrnovalo například dostupnost účinných vnitrostátních opravných prostředků k zajištění opětovného otevření lhůty (viz například výše uvedený rozsudek Mizzi, § 111) nebo výjimky z použití lhůty v situacích, kdy osoba se dozví o biologické realitě po uplynutí lhůty (viz Shofman, výše uvedený, § 43; a Backlund, uvedený výše, § 47).
4. Měřítkem, podle něhož se výše uvedené faktory posuzují, je to, zda je dovoleno, aby právní domněnka převládla nad biologickou a sociální realitou, a pokud ano, zda je to za daných okolností slučitelné s ohledem na prostor pro uvážení ponechaný státu, s povinností zajistit účinné „respektování“ soukromého a rodinného života a s přihlédnutím ke zjištěným skutečnostem a přáním dotčených osob (viz výše uvedený rozsudek Kroon a další, § 40). Soud například zjistil, že přísné promlčecí lhůty nebo jiné překážky v žalobách proti otcovství, které se uplatní bez ohledu na povědomí domnělého otce o okolnostech zpochybňujících jeho otcovství, aniž by umožňovaly jakékoli výjimky, porušily čl. 8 Úmluvy (viz Shofman, citovaný výše, § 43-45; Mizzi, uvedený výše, § 80 a 111-13; a Backlund, uvedený výše, § 48).
5. Soud považuje výše uvedené úvahy rovněž za široce použitelné, mutatis mutandis, na kontext pozitivních závazků v projednávané věci, kdy se stěžovatel snažil znovu zahájit dřívější řízení namísto podání nového návrhu na určení otcovství [viz, mutatis mutandis, Paulík v. Slovensko, č. 10699/05, § 44-47, ECHR 2006-XI (výňatky); Tavli proti Turecku, č. 11449/02, rozsudek ze dne 9. 11. 2006, § 32-38; a Jäggi, citovaný výše, § 36-44]. Soud dále opakuje, že v každém případě je volba prostředků vypočítaných k zajištění dodržování čl. 8 v oblasti vztahů jednotlivců mezi nimi v zásadě záležitostí, která spadá do posuzovací pravomoci smluvních států. Existují samozřejmě různé způsoby zajištění „respektování soukromého života“ a povaha závazku státu bude záviset na konkrétním aspektu soukromého života, o který se jedná (viz výše uvedený rozsudek Odievre, § 46; X a Y v. Nizozemsko, rozsudek ze dne 26. 3. 1985, § 24, Série A č. 91; a Backlund, uvedený výše, § 49).
6. ii) Použití těchto zásad v projednávaném případě
7. Pokud jde o projednávanou věc a s ohledem na výše uvedené, Soud zaprvé poznamenává, že se stěžovatel pokusil prokázat totožnost svého biologického otce, který byl uznán jako životně důležitý zájem chráněný Úmluvou a který s věkem nezmizí (viz výše uvedený rozsudek Jäggi, § 40; a Mifsud v. Malta, č. 62257/15, rozsudek ze dne 29. 1. 2019, § 60 in fine). Zadruhé se stěžovatel dozvěděl o pravomocném rozsudku týkajícím se jeho rodičovství v roce 2011 nebo 2012, a to desetiletí po uplynutí příslušné lhůty pro obnovení dotčeného řízení (viz body 7 a 46 výše), avšak poté, dne 4. 1. 2012, maximálně do jednoho roku a pravděpodobně mnohem dříve, podal žádost o obnovu řízení (viz odstavce 7-8 výše; srovnejte a porovnejte například mutatis mutandis, Silva a Mondim Correia v. Portugalsko, č. 72105/14 a 20415/15, rozsudek ze dne 3. 10. 2017, § 68, kdy stěžovatelé po dosažení plnoletosti čekali padesát, respektive dvacet šest

let, než mohli podat žaloby na určení otcovství). Navrhovatel v projednávané věci rovněž nemohl, bez ohledu na jeho velmi konkrétní situaci, prodloužit lhůtu pro podání žádosti o obnovu řízení (viz též judikatura citovaná v bodě 51 výše). Po uplynutí dotčené lhůty tedy vnitrostátní právo neumožňovalo zohlednit relevantní prvky konkrétní situace stěžovatele nebo provést vyvážení příslušných zájmů. Zatřetí, jak již bylo uvedeno výše, soukromý život zesnulé osoby – v projednávané věci údajného biologického otce stěžovatele – nemohl být nepříznivě ovlivněn žádostí o odebrání vzorku DNA, neboť byla učiněna až po jeho smrti (viz judikatura uvedená výše v bodě 50 výše). Začtvrté ze spisu nic nenasvědčuje tomu, jaké by bylo postavení rodiny zesnulého, pokud jde o test DNA, a Soudní dvůr nechce v tomto konkrétním bodě spekulovat. V každém případě se stížnost stěžovatele v projednávané věci týkala jeho odepření možnosti prokázat, že pan A byl skutečně jeho biologickým otcem. Nakonec, pokud věděl, tato skutečnost nebyla zpochybněna až do roku 2011 nebo 2012 a od té doby nadále hledá jistotu, pokud jde o jeho osobní identitu. I když je pochopitelné, že pan A byl zaznamenán jako otec stěžovatele bezprostředně po jeho narození, protože v té době byl ženatý s matkou stěžovatele, a to i v rodných listech vydaných mnohem později, v letech 2014 a 2019, pan A byl stále identifikován jako otec stěžovatele. A konečně, z důvodů uvedených v rámci přezkumu námítky nevyčerpání (viz bod 38 výše), Soud nemůže přijmout argument vlády, že stěžovatel měl podat nový občanskoprávní nárok na základě čl. 55 zákona o rodině (viz bod 43 výše).

8. S ohledem na výše uvedené je Soud toho názoru, že zachování právní jistoty nemůže samo o sobě stačit jako důvod pro zbavení stěžovatele práva zjistit jeho původ (viz, *mutatis mutandis*, Jäggi, citovaný výše, § 43). Samotná vláda ve svých vyjádřeních uznala, že vnitrostátní soudy v projednávané věci nebyly schopny zabývat se hmotněprávní otázkou, zda byl pan A skutečně biologickým otcem stěžovatele, vzhledem k existujícím časovým omezením týkajícím se pokusu o obnovení dřívějšího řízení (viz bod 43 výše). Z toho vyplývá, že s ohledem na okolnosti případu a převažující zájem stěžovatele mu srbské orgány nezajistily, bez ohledu na prostor pro uvážení, který jim byl v této souvislosti poskytnut, respektování jeho soukromého života jako zaručeného práva podle Úmluvy (srovnej a porovnej například *mutatis mutandis*, AL v. Polsko, č. 28609/08, rozsudek ze dne 18. 2. 2014; a RL a další v. Dánsko, č. 52629/11, rozsudek ze dne 7. 3. 2017, kde zjištění, že nedošlo k porušení čl. 8, bylo do značné míry založeno na analýze toho, co bylo v nejlepším zájmu dětí, které v těchto případech nebyly stěžovateli).
9. Za jedinečných okolností projednávané věci tedy došlo k porušení čl. 8 Úmluvy. Rozumí se samozřejmě, že pokud jde o žádosti zahrnující citlivé a důležité otázky, jako jsou ty, které v projednávané věci vznesl stěžovatel, bude třeba vzít do úvahy různé protichůdné zájmy a bude nutné provést jejich vyvážení. To zase může, v závislosti na konkrétních okolnostech, vést Soud k přijetí různých závěrů v těchto případech, pokud jsou v souladu s obecnými zásadami uvedenými v bodech 50-53 výše.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

Prohlašuje žalobu za přípustnou;

Má za to, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;

Má za to, že zjištění porušení představuje samo o sobě dostatečné spravedlivé zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou žalobkyni.

(Zpracoval JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.)